ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. kovo mėn. 12 d. / March 12, 1988 Nr. 50(10)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Filmas „Atgaila" iš New Yorko ir Lietuvos perspektyvos

Tengizo Abuladzės filmas „Atgaila" supurtė Sovietų Sąjungą. Jį tebecituoja ir aparačikai, ir pogrindžio leidiniai. Žodis „Varlamas", kaip ir Aitmatovo „mankurtas", jau tapo ir lietuvių politinio bei kultūrinio žodyno dalimi.

Visa tai neišeina iš galvos žiūrint gruzinišką „Atgailą" puspiliniame New Yorko teatre. Iš staigaus juoko, nervingo šnabždesio galima įspėti, kur sėdi imigrantai ar pabėgėliai iš Sovietų Sąjungos. Amerikiečiai – žiūrovai kino teatre ar kritikai spaudoje – į „Atgailą" reaguoja skirtingai. Jie pripažįsta, kad tai istorinės svarbos filmas, bet jį svarsto iš daug didesnio nuotolio ir ne taip aistringai.

Sovietų Sąjungoje „Atgaila" ne tiktai palietė gyvus nervus, atvėrė senas žaizdas, bet ir išdrįso pažeisti vieną pagrindinių santvarkos tabu – kritikuoti sovietinį totalitarizmą. Klaikiai skamba šiandien tebegirdimi santvarkos ir prievartos teisinimai: „Ateities tikslas viską pateisina", „Kiekvienoj trijulėj yra keturi priešai". Beraščiai saugumiečiai lenktyniauja, stengdamiesi suimti kuo daugiau nekaltų žmonių; kalinius kankinant, pasigirsta Beethoveno „Odė džiaugsmui".

Sovietų Sąjungos žiūrovų akyse Varlamas virto mitine figūra, nes jie papildė, nuspalvino filmo personažą istoriniais Stalino ir Berijos bruožais. Nemažas ir aktoriaus Avtandilo Mecharadzės įnašas – jis sugebėjo išreikšti diktatoriaus magnetizmą, groteskiškumą ir, drauge, gilų Blogį. Užsieniečiui žiūrovui, kuris į šį filmą atsineša tiek atsiminimų ir asociacijų, Varlamas atrodys daugiau abstrakti, sintetinė figūra – Stalino batai ir gruziniški atributai, Berijos pensne, Hitlerio ūseliai, Mussolinio juodi marškiniai.

Atribojus filmą nuo istorinio Stalino, diktatoriaus Varlamo atsiradimas ir jo motyvai lieka migloti. Jis kažkaip išnyra iš neva „normalių" aplinkybių, nematome jį subrandinusios dirvos. Tik pora rusiškų frazių, įterptų į Varlamo dialogą, atsargiai sugestionuoja, kad jis turi ryšių su kažkokiom svetimom galybėm.

Bet ir tokia suabstraktinta totalitarizmo kritika sujaudino daugelį Varlamo giminaičių. Filmą ypač karingai užpuolė Rytų Vokietijos oficialieji kritikai, kurie nusiskundė, kad Abuladzė „pesimistas" ir „nihilistas," „juodina marksistinę - leninę istoriografiją", pašiepia „revoliucinį budrumą". Jie perspėjo, kad filmas leidžia „imperialistiniams totalitarizmo teoretikams" tvirtinti, jog „socializmo ir fašizmo politinės sistemos esančios panašios".

Kitaip apie „Atgailą" atsiliepė Lietuvos spauda. Visos recenzijos buvo palankios, bet visose buvo kalbama saugiomis bendrybėmis ir standartinėmis frazėmis – apie „praeities klaidas", „teisėtumo pažeidimus", dabartinį „atvirumą" ir panašiai. Įsidėmėtina, kad tuos Lietuvos laikraščių pasisakymuose neminimas religinis simbolizmas, ant kurio pamatų pastatytas visas filmas. Filmo pradžioje Varlamo sėbras šlamščia bažnytėlėmis dekoruotus tortus, filmo pabaigoje moteris klausia vienintelio prasmingo kelio – į „šventovę". Pagrindinis kontrastas Varlamui filme nėra koks „socialistinis reformatorius", bet Kristus. Persekiojamas menininkas Korišelis primena Kristų ir atsiduria ant kryžiaus. Filme sugestionuojama, kad geriausia atspara prieš totalitarinę diktatūrą yra dviejų dvasinės gyvybės šaltinių – meno ir religijos – sąjunga. Ginti griaunamą bažnyčią yra visų geros valios žmonių pareiga. Sovietinio ateizmo argumentai filme pajuokiami.

Tų idėjų ir religinių simbolių nagrinėjimo veltui ieškosi Lietuvos spaudoje, tarsi lietuvių rašytojai ir žurnalistai dar bijotų suerzinti Varlamo gvardiją. Tiktai Saulius Macaitis 1987 m. kovo 14 d. *Literatūroje ir mene* palygino filme griaunamą ir ginamą šventovę su „šviesių idealų, šimtmečiais kaupto gėrio ir išminties kvintesencija". Bet ir jis, užuot pažvelgęs filmui tiesiai į akis, klausia: „Kaip galėjo atsitikti, kad ir mūsų visuomenė kartais tapdavo dirva, poligonu vietinio masto diktatorių bei tironų veiklai?" Nejaugi okupuota Lietuva kada nustojo buvusi Varlamo ir jo palikuonių poligonu; nejaugi joje siaučia tiktai „vietiniai" diktatoriai?!

Tengizo Abuladzės kūrinys yra pamoka ir akibrokštas lietuvių filmo kūrėjams. Jis vaizdžiai rodo, kad tikro meno versme yra ne varlaminė ideologija, nors ji ir būtų kosmetiškai pagražinta, bet asmeninė vizija, tautinės kultūros gelmės, istorinė patirtis, visuotinės idėjos. O lietuviškame filme dar ir šiandien stypčioja „tarybiniai" stereotipai...

Lieka klausimas, kuris dažnai pasigirsta ir užsienyje: kodėl Varlamo įpėdiniai leido „Atgailą" rodyti? Juk dabartiniai jo imperijos sargai panašesni į Varlamą, negu į jo aukas. Ar jie nesilaiko įsikibę Varlamo grobio – Pabaltijo – ar nežada jo niekad nepaleisti? Ar jų argumentai neprimena varlamiškųjų: „Mūsų tikslai tokie kilnūs", „Padaryta klaidų, bet kokie gigantiški pasiekimai", „Religija, praeities atgyvena, išnyks iš žmonių sąmonės". Galbūt leisdami „Atgailai" pasirodyti ekranuose, jie sąmoningai rizikavo – „perestroikos" labui – kaip jie rizikuoja suteikdami daugiau laisvės spaudai. Filmo Varlamas paverstas „atpirkimo ožiu" – visos kaltės užkraunamos jam, praeičiai, o dabartis tampa „švarutėlė" ir „pozityvi". Sovietiniai biurokratai šiandien choru cituoja „Atgailą", kaip įrodymą, kad Sovietų Sąjungoje dabar visiška kūrybinė laisvė... Bet patsai filmas byloja visai ką kitą.

jp

Scena iš Abuladzės filmo „Atgaila".

Bent žiūrėtų kaip į zubrų giminę, išmirštančią...

Lietuvos įkaitą prof. Balį Sruogą po 45 metų prisimenant

PILYPAS NARUTIS

Šiandien į mano rankas pateko iš okupuotos Lietuvos gautas *Pergalės* žurnalo 1988 m. antras numeris, kuriame išspausdinti Balio Sruogos laiškai P. Cvirkai, rašyti 1946 metais. Straipsnyje, pavadintame „Iš Balio Sruogos archyvo", pridedami komentarai, kuriuose apgailestaujama:

1946 m. spalio 1-2 d. įvykusiame visuotiniame LTSR tarybinių rašytojų susirinkime, skirtame apsvarstyti lietuvių literatūros padėtį ryšium su minėtu nutarimu dėl „Zvezda" ir „Leningrad", buvo ne tik griežtai kritikuoti rašytojai tyleniai, vengę aktualių gyvenamojo meto temų, bet ir nepagrįstai pasmerkti tokie kūriniai, kaip E. Mieželaičio karo metų lyrikos knyga „Tėviškės vėjas", P. Vaičiūno „Rinktinė", atskiri A. Miškinio, J. Paukštelio, Alf. Bieliausko, E. Matuzevičiaus eilėraščiai ar prozos fragmentai. Ypač neigiamai buvo vertinta B. Sruogos memuarų knyga „Dievų miškas", atkūrusi rašytojo išgyvenimus hitlerinėje Stuthofo koncentracijos stovykloje. Dar nepaskelbtas kūrinys, šiandien laikomas vienu geriausių antifašistinėje memuarinėje Europos literatūroje, K. Preikšo pranešime buvo apibūdintas kaip „ciniškas šaipymasis iš vokiškųjų grobikų aukų", o pavaizduoti kaliniai – kaip smulkūs, vien savo fiziologinėmis funkcijomis besirūpinantys, nuo bet kokios pasipriešinimo kovos tolimi žmogeliai. „(...) gerai, kad ji neišėjo, nes ji tebūtų naudinga tik mūsų priešams", – tokia buvo pranešimo išvada, atitolinusi šio veikalo pasirodymą dvylika metų, nepaisant įvykių chronologijos, neabejotinai prisidėjo prie rašytojo atleidimo iš Universiteto rusų katedros vedėjo pareigų (paliekant tos katedros profesoriumi) ir kainavusi jam daug skaudžių valandinių išgyvenimų.

Ir štai dabar jau įvertinama:

B. Sruoga buvo iš tų vyresniosios kartos lietuvių rašytojų, kurie suvokė pokarį kaip didelių permainų lietuvių tautos istorijoje metą, laikotarpį, kada, tariant paties rašytojo žodžiais, viskas dar teberūgsta, tebegaruoja, tebekunkuliuoja ir dar nežinia, į ką išsilies. Į viską jis žvelgė plačiai mąstančio, virš savo nuoskaudų pakylančio žmogaus akimis...

Primenama, kad Sruoga rašęs P. Cvirkai ne vien kaip rašytojų sąjungos pirmininkui, bet ir kaip artimam žmogui, „nebijant, kad visa tai bus išnešta į viešumą". O viešumon pristatomi Sruogos laiškai dabar todėl, kadangi: „partija šiandien taip ryžtingai pasmerkė anų laikų persekiojimus, koneveikimą, draudimus, nemokšišką kišimąsi į kūrybinį gyvenimą". Taip atsirėmus į naują partijos nustatytą liniją, spausdinami Sruogos laiškai P. Cvirkai. Įdėta vis dėlto pastabėlė: „Publikuojant šį laišką, taip pat ir kitus du tolesnius B. Sruogos rankraščius, stengtasi išlaikyti autentišką tekstą; pagal dabartines normas nežymiai pakoreguota tik rašyba ir skyryba". Įdedamas ir tas laiškas, kuriame buvo Balio Sruogos prierašas pieštuku: „Paskaitęs laišką – sunaikink, bent paskutinę jo dalį".

Nelaikau savęs nei literatu, nei poetu, nei rašytoju, galiausiai, nei žurnalistu. Pasukau savo gyvenimą į inžinierinę pusę ir plunksną vartoju tiek, kiek ji reikalinga išreikšti realaus gyvenimo skrutiną, bet šį kartą nesusilaikau peržvelgti laiškus giliai mąstančio literatūros profesionalo Balio Sruogos, su kuriuo kantriai bandėme traukinėti iš intymiausių raukšlelių ir griovelių išdidžiąsias utėles ir bandyti su jomis SS-maniškai susidoroti... Tad bandysiu išrankioti iš jo laiškučių tai, kur mano nuotaika (sruogiškai tariant) „putoja, lipa iš bliūdo".

Palikau Balį Sruogą Soldentau-Lenze prie daržinės, kieme. Varomi, nualinti, naktį miegojome ant sniego, šlapdribiai „gaivinant". Susiglaudę bandėme taupyti šilumą, bet jėgos nuo to nestiprėjo. Vos auštant „aufstehen" Sruogai jau buvo nebeįgyvendinamas. Bandėm jį pakelti, bet jis visiškai atsisakė. Jį perkėlėme į daržinę, kur dar buvo žiupsnelis šieno ir ten dar keletas kalinių ta pačia – pasilikt – intencija. Čia pat matoma scena trijų bėgančių į laisvę kalinių ir kaip SS-manai juos, vieną po kito, kaip medžiotojai, kulkomis paguldė... amžinai, sudarė mums dar labiau slegiančią nuotaiką, kurios jau Sruogai ir nebepasakojome, nes jis to ir nematė. Ma-

Balys Sruoga

čiau, kaip Yla jį peržegnojo... o mes, SS-manų „los, los..." stumiami, nusvyravome, taip pat į nežinią...

Šituo paskutiniu vaizdu gyvendamas, skaitau Balio Sruogos laiške:

Jūs, valdžios žmonės, to gal net nebejaučiate, bet paprastam stebėtojui visuomet krinta [į] akis. Patogiau valdžiai pritarti, – tuo gi niekuo nerizikuoji, o priešinsies ar ginčysies – velniai gi žino, kuo gali tai pasibaigti. Tad ir tais entuziastiškais pritarimais aš nelabai tikiu. Visa priklauso nuo aplinkybių, asmens ir jo padėties.

Užsienis Sruogai mielas. Užsienyje gyvena jo žmona ir duktė. Užsienis jam moralinė atrama, bet kartu ir pavojus, nes pagal ano meto taisyklę, kas užsienyje turi draugų, tas liaudies priešas. Bet Sruoga to nepaiso:

Užsieniuose dabar gyvena ne mažiau trečdalio mūsų tautos (Amerika, Vokietija). Mum, tarybinės šalies žmonėm, ne vis tiek, ką užsienis apie mus mano. ...Dar svarbiau, mum, lietuviam, mūsų užsienio lietuvių nuotaikos. Ir koks jiems įspūdis pasidarys iš tokio straipsnio? Jiem pirmas įspūdis bus, kaip iš K. Preikšo straipsnio [...], *kad jie rašyti ne plunksna, bet pagaliu.*

1946 m. gegužės 28 d. buvo inteligentų suvažiavimas ir Sruoga pasakė jame, kaip dalyvis, kalbą. Ką jis ten pasakė, neteko nugirsti, bet laiške nevynioja:

Pamokomas pavyzdys – inteligentų suvažiavimas. Praėjo gi jisai išsigandusioj nuotaikoj. Kokia gi visų kalbėtojų kalbų esmė? Visi kartojo gabalėlius iš pirmininko pranešiminės kalbos, – ir blogai kartojo, ir visi trafaretiškai pradėdavo ir baigdavo esmėje tais pačiais žodžiais: „Tikiu į... ir – Tegul bus pagarbintas!" Jokios kūrybinės minties, jokio polėkio, esmėj, jokio reikalų svarstymo.

Šitokioje situacijoje Sruoga neabejodamas pranašauja:

Aš nė kiek neabejoju, kad po kelių ar keliolikos metų privaloma teorija bus atšaukta, kaip jau daug kas buvo klaidinga atšaukta, – Maskvoje praktiškai ir dabar jau nebekreipiama dėmesio, – bet kol kas tokie Rudminai, Banaičiai, [Rudminas – G. Zimano, tuomet vyriausio *Tiesos* redaktoriaus slapyvardis. J. Banaitis – tuomet Meno reikalų valdybos prie LTSR Ministrų Tarybos viršininkas], *donkichotiškai tebemosikuoja trockistiškais kalavijais ir smaugte smaugia kūrybą. Kai ta negerovė ir pas mus* [bus] *atšaukta, o Rudminai ir Banaičiai bus pastatyti prie to darbo, kurį jie dirbti moka, aš būsiu jau nusprogęs ar bent iš manęs pelenai byrės, – ir dirbti jau nebepajėgsiu.*

Atrodo, kad partija, kaip ir visus, taip ir ji, bando nužmoginti, bet jis ginasi, netyli, kaip kai kurie kiti:

Viena tiktai aišku: žmogaus psichika „pagal liniją" niekuomet nesiformuoja, kol ji tebėra ž m o g a u s psichika! Rašytojas rašo taip kaip jis jaučia, kaip jis mato pasaulį, – kiekvienas kitaip, savaip, – kaip ir visi menininkai kūrėjai. O paskui jam sako: ne taip, ne pagal liniją! Tavo tokiam personažui reikia vieną koją prikirpti, nosis – pridurti. Prasideda rašytojui Golgotos kančios. Vienas, kaip Dauguvietis, gali tai pakelti, o kitam tai – padūkęs dantų skausmas. Juk ir mano „Dievų miškas" – rodos, jau kokia nekalta tema! Rašiau 2 mėnesiu, „svarstymas" užėmė 12 mėnesių – ir dar ne galas! Man asmeniškai rezultatas aiškus: pradėjau tą veikalą stačiai neapkęsti! [...] Kūryba, rašymas – yra man gimdymo kančia. Aš visuomet ją labai skaudžiai išgyvenu. Ir dar „kančios po gimdymo"! Ne, – tam jau mano nervų nebepakanka...

Partijos reikalavimą, kad už maistą, butą ir išlaikymą jis privalo rašyti tai, ko partija nori, griežtai atmeta:

O ar pats supranti, koks tai yra baisus argumentas: aprūpinom, apavėm, pavalgydinom, o jūs – ką?! Juk tai yra Ostrovskio gadynės pirklio metodika...

Dabar yra aišku, kad dėl štuthofiškų atsiminimų partija jį kamavo iki nualinimo. Jis bando tą savo nuoskaudą, jį kamuojančią pasąmonėje, išsakyti laišku:

...dar dėl „Dievų miško". Man nuostabu, kad žmonės tenai politikos ieško ir pyksta, kad jos neranda. Kaip jie gali rasti ją tenai, jei aš ir nemaniau ją duoti?! Dvi priežastys. Jeigu tie, kur piktinos, patys pasėdėtų tokiame lageryje, pabūtų tiek laiko, kaip aš, alkani, mušami, vos pavelką kojas, nežinodami po kelių minučių ar tavęs kas neužpumpins, kapstinėdamos šiukšlėse sužiedėjusios plutos gabalėlio, su sutinusiom kojom, su skaudančia krūtine, su atmuštais inkstais, su svaigstančia suidiotėjusia galva, – jie žinotų tuomet, kodėl lageryje būdamas žmogus negalvoji apie politiką! Rašyti apie tai, ko nebuvo, girtis savo kančiomis ir mandrumu, – mano išmanymu, – negarbinga.

1946 – staliniško triumfo metai, kartu yra ir teroro Lietuvoje metai. Nenusigandę laisvės kovotojai viešpatavo miškuose. O Sruoga nenusigandęs laišku pasisako ir kritikuoja:

Terminu politika, jie paprastai

(Nukelta į 3 psl.)

Šiame numeryje:

Filmas „Atgaila" • Balio Sruogos laiškai • Kukučio vaikai Australijoje (2) • Raymond Filip eilėraščiai • Okupuotos Lietuvos dailės paroda Philadelphijoje • Stratfordo festivalio 1988 metų sezonas • Chicagos teatruose • Nuomonės ir pastabos

Kukučio vaikai Australijoje

EGLĖ JUODVALKĖ

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Lietuvos jaunimas — tėvynėje ir išeivijoje

Antrąją Kalėdų dieną atstovai autobusais nuvyko į Canberrą tęsti Studijų dienų darbo. Prie Australijos nacionalinio universiteto bendrabučio durų juos su kambarių raktais pasitiko Audronė Stepanienė, Studijų dienų programos vicepirmininkė, greitai ir veiksmingai sprendusi savaitės metu kilusias kasdienes problemas. Simpoziumuose apie mišrių šeimų vaidmenį lietuviškoje veikloje ir tos veiklos ateitį be lietuvių kalbos kalbėjo Antanas Saulaitis, S.J., Lietuvos vyčių ir įvairių kraštų atstovai. Saulaitis, visų jaunimo kongresų dalyvis, dalykiškai ir gyvai pateikė konkrečių veiklos siūlymų. Įdomu, kad kongrese susidarė tokia nuotaika dėl lietuvių kalbos vartojimo, jog Vyčių atstovės, skaičiusios pirmuosius savo pranešimus angliškai, vėliau tai darė lietuviškai, svarstymuose naudodamosios vertėjų paslaugomis. Vakare Canberros lietuviai kongreso atstovus priėmė savo klube, kur surengė smagų Kanados estradinės muzikos ansamblio „Sutartinės" koncertą.

Eisena į kryžių kalną Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso stovykloje.
Nuotrauka Andrėjos Mackevičiūtės

Sekmadienį apie religijos vaidmenį okupuotoje Lietuvoje kalbėjo Lietuvių informacijos centro New Yorke vedėja Gintė Damušytė, Daiva Skuodytė ir vyskupas Paulius Baltakis. Damušytė kalbėjo apie *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kroniką*, kuriai išsilaikyti sąlygas sudaro asmenys, kuriuos reikia laikyti didvyriais. Juos remia valstiečiai bei darbininkija. Paskaitininkė ypač iškėlė Nijolės Sadūnaitės didvyrišką veiklą, garsinant teisių gynėjų persekiojimą. Simpoziume apie nūdienį Lietuvos jaunimą Daiva Skuodytė nurodė, kad jo jau yra kelios kartos, kurios save laiko prarastomis. Yra tokių jaunuolių, kurie nekenčia melo ir veidmainystės, bet jų — mažuma. Jaunimas smalsus, kūrybingas, bet neryžtingas, teigė Skuodytė. Nesupranta, kodėl reikia eiti ten, kur rodoma, kai rodantys kelią patys juo neina. Skuodytė pažymėjo, kad skaudu, jog išeivija dar vis sprendžia ryšių su Lietuva reikalingumo klausimą. Kaip Lietuvos jaunimas įsivaizduoja lietuvybę išeivijoje? Atsakyme suskambėjo kartėlio gaidelė — „Labiau profesionaliai". (Ir priekaištas, jei tai buvo priekaištas, užtarnautas. Po daugiau kaip 40 metų išeivijoje dar pasigailėtinai mažai lietuvių atsakinguose Vakarų kraštų politiniuose postuose, stebėtinai mažai profesionalų žurnalistų, kuriems rūpėtų Pabaltijo klausimai. Po savo kiemo purvą braidome, apsitvėrę tvoromis ir skųsdamiesi, kad mūsų niekas neužjaučia. Nemokame ar nenorime prašyti patarimo, paramos. Ambicija? Savęs pervertinimas? Tinginystė? Apsileidimas? — *Aut.*)

Skuodytė sakė, kad Lietuvos jaunimo padėtis nedžiugina. Rokas — pagrindinė ideologija, mėgstama užsimiršti didelėje draugijoje. Sunku atsispirti materialinei gerovei, todėl ji prašė važiuojančius nevilioti jaunimo iš Lietuvos, nesigirti tuo, ką turi. Skuodytė pabrėžė, kad būtų geriau nevaidinti, jog materializmas nėra apėmęs viso pasaulio, nes lengviau kovoti su problema, kai ją pripažįsti.

Simpoziume Damušytė kalbėjo apie žmogaus ir tautos teises ginantį Lietuvos jaunimą. Ji nurodė, kad dabar nuotaikos Lietuvoje giedresnės negu prieš metus — žmonės pradėjo prarasti baimės jausmą, teigė ji, kaip pavyzdžius paminėdama Petrą Gražulį, Robertą Grigą, Marytę Gudaitytę. Ar kongreso atstovai išvers jų pareiškimus į kitas kalbas ir įteiks savo vyriausybėms? Ar paremsime tuos, kurie save į pavojų stato? — klausė Gintė Damušytė. Poetė Lidija Šimkutė-Pocienė, kuri neseniai lankėsi Lietuvoje, optimistiškiau vertino bendrąją padėtį, nors daug apie jaunimo nuotaikas ar įsitikinimus pasakyti negalėjo.

Tomas Venclova PLJ Kongrese

Po pietų Yale universiteto dėstytojas, poetas Tomas Venclova skaitė paskaitą apie ryškesnius tautinio, socialinio ir religinio protesto pasireiškimus Lietuvoje per pastaruosius du dešimtmečius. Venclova nurodė, kad Lietuvoje baimė įsivyravo Stalino valdžios metais. Turbūt 90 nuošimčių žmonių buvo perdėtai atsargūs, susitaikė su padėtimi ir bandė tik gerinti savo medžiaginį gyvenimą. Sovietinės valdžios tikslas buvo paversti visus gyventojus pilka baudžiauninkų mase. Bet istorijos laikrodis vėl pradėjo eiti. Dabartinis laikotarpis panašus į tautinio atgimimo laikus, ką rodo ir pogrindžio spauda — „Aušrą", pasirinkusi tą patį vardą ir tą patį anos gadynės „Aušros" vaidmenį — kelti lietuvių tautinį sąmoningumą. Dažnai tvirtinama, tęsė Venclova, kad komunizmas negali pasikeisti. Tai tik apgaulė Vakarams akis dumti ir neišlaiko kritikos nei filosofiškai, nei politiškai. Komunizmas keičiasi, arba tiksliau, jis blaškosi, stengiasi šį bei tą pakeisti. Mes negalime praleisti šį momentą, turime tą procesą spartinti, kad neveiklumu nenusikalstume savo tautai ir sąžinei, sakė Venclova. Jis suskirstė Lietuvos visuomenę į tris sroves. Pirmajai priklauso asmenys, parsidavę režimui, kurie tik šiltesnės vietos ieško. Tokių nėra daug. Antrajai srovei priklauso konservatoriai, kurie linkę į atsargumą. Jie režimo nemėgsta, rusų nekenčia, bet tyliai dirba kultūrinį darbą, stengdamiesi išsaugoti tautą ir jos individualybę iki geresnių laikų. Šiai srovei priklauso dauguma inteligentijos. Trečioji grupė — radikalai, nebijantys rizikos ir neinantys į kompromisus.

Venclova priminė 1968 metų Čekoslovakijos įvykius, po kurių įsivyravo gili depresija. Tada pradėjo veikti radikalai. Romas Kalanta susidegindamas parodė, kad yra žmonių, kurie labiau vertina laisvę negu savo gyvybę. Paskaitininkas pabrėžė, kad Kalanta išimtis ir turi tokia likti. Jis didelis todėl, kad jis vienas, teigė Venclova. Apžvelgdamas *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos* 15 metų veiklą, jis nurodė, kad katalikai turi savo didvyrių ir kankinių, kaip Nijolę Sadūnaitę ir kunigą Virgilijų Jaugelį. Reikia pripažinti, kad katalikai — stipriausia pasipriešinimo srovė. Toliau Venclova sakė, kad bandymai sukurti kitokią pogrindžio spaudą ligšiol nebuvo sėkmingi. Tačiau, nors mūsų pogrindžio spauda gal vienodesnė, negu, pavyzdžiui, Lenkijos, bet ji — nebeatšaukiamas Lietuvos dvasinio gyvenimo faktas.

Toliau paskaitininkas kalbėjo apie Lietuvos Helsinkio grupę, kuriai jis pats priklausė, ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą. Keletas žmonių parodė, kad jie nebijo veikti viešai. Jie nebuvo naivūs ir žinojo, kuo rizikuoja. Venclova atkreipė jaunimo atstovų dėmesį į pastarųjų metų demonstracijas Pabaltijy, sakydamas, kad dabar latviai rodo kelią. Pirmieji kelią parodė lietuviai, įsteigdami Helsinkio grupę prieš gerą dešimtmetį, o kai jų veikla susilpnėjo, 1986 metų vasarą latviai įsteigė savo grupę „Helsinkis 86" ir pirmieji iš pabaltiečių surengė masišką demonstraciją Stalino aukoms pagerbti. Venclovos nuomone, Kaune ypač pasisekė Maironio pagerbimas jo 125 metų gimimo sukakties proga. Baigdamas, jis sakė, kad laisvėjimo procesą lėtina nepasitikėjimas kitais, kurie siekia laisvės, ir ragino bendrai veikti su lenkais ir kitomis pavergtomis tautomis.

Simpoziume apie pagalbą tautiečiams Lietuvoje Viktoras Nakas pabrėžė, kad svetimtaučius informuojant, reikia patiems žinoti faktus, teikti tikslią, patikrintą informaciją gera gyvenamojo krašto kalba ir vengti pamokslavimo. Kiti simpoziumo dalyviai nurodė, kad į Lietuvą svarbu vežti ir siųsti profesinės, grožinės literatūros, politikos, religijos knygas ir visais įmanomais būdais remti sąžinės kalinius bei jų šeimas.

Studijų dienoms įpusėjus, paskaitą apie tautos išlikimo galimybes ir rusinimo bei sovietinimo grėsmę skaitė Tomas Venclova. Jis nurodė, kad prieš Gorbačiovo atėjimą į valdžią Sovietų Sąjungoje buvo atsiradęs aiškus polinkis stumti tautines kalbas iš mokslo į virtuvę, gal dar į teatro sceną. Gorbačiovo laikais truputį prasivėrė durys tautiniu ir kitais klausimais. Gudams ir ukrainiečiams net sunkiau negu lietuviams, pažymėjo prelegentas, nes jų kalbos nedaug skiriasi nuo rusų, todėl lengviau vykdyti rusinimą. Lietuvoje statomi pramonės miesteliai, kurie netarnauja šalies interesams. Atvykėliai priešingi tautinei kalbai. Rusų kalba — pagrindinė priemonė įsisavinti pasaulio kultūrą, lietuviškų knygų leidyba mažėja, knygos sunkiau prieinamos, teigė Venclova. Jis pažymėjo, kad lietuvių kalbos ir istorijos pamokos antraeilėje padėtyje. Rusistų Vilniaus universitete šiemet pirmą kartą

Kūčių vakarą Sidnio Lietuvių klube: priekyje — Nida Bichnevičiūtė (Chicaga), Gailė Radvenytė (Los Angeles), už jų — Klarisė Bacevičiūtė (Brazilija) Brigita Novickytė (San Francisco) ir Andrėja Mackevičiūtė (Chicaga).
Nuotrauka Natalijos Mackevičiūtės

daugiau nei lituanistų, o tai — gąsdinantis reiškinys. Venclova aiškino, kad rusai turi teisę už savo respublikos ribų turėti mokyklas savo kalba, leisti ja laikraščius. Jokia kita respublika tokios teisės neturi — tai aiški diskriminacija. Lietuvių padėtis savame krašte, paskaitininko nuomone, nėra katastrofiška. Lietuvos jaunimas nė kiek nerusėja. Didelis priešnuodis rusinimui yra domėjimasis mitologija, senąja kultūra ir t.t. Tačiau nereikia perdėti optimizmo, nes pavojai gresia ir lietuviams. Kai tauta savo šalyje virs-

Neris sveikina PLJ kongreso dalyvius, atvykusius į Canberros Lietuvių klubą.
Nuotrauka Natalijos Mackevičiūtės

ta mažuma, o prie to dabar artėja latviai, įvyksta psichologinis lūžis. Bet didesnį ir klastingesnį, negu rusinimo, pavojų Lietuvai Venclova įžiūri jos sovietinime, kuris ypač gresia jaunimui ir neša žmogiškų vertybių nužeminimą. Vakarietiška muzika — ryšys su Vakarais, bet ir savotiškas opiumas, leidžiantis jaunimui atsitraukti nuo sovietinės tikrovės. Venclova sakė, kad Sovietų Sąjungos pastangos sukurti naują, sovietinį žmogų, ar, kitais žodžiais tariant, išvesti žmogų iš proto, nėra ir nebus visiškai sėkmingos.

Tautai naudinga išeivijos veikla

Tadas Dabšys kalbėjo apie tautai naudingą išeivijos veiklą, grįždamas prie Nako minėtų keturių sąlygų svetimtaučių informavimui apie Lietuvos ir jos gyventojų būklę. Pirmadienio popietė buvo skiriama ryšių su Lietuva klausimui, kurių svarbą pabrėžė visi kalbėtojai, tarp jų ir Daiva Skuodytė, klaususi — jei tauta yra medis, tai kaip gali išeivija (šakos) ir jos jaunimas (lapai) išlikti (nenudžiūti) be lietuvių tėvynėje (kamieno)? Paklausta, ar išeivių balsas gali padėti Lietuvai, Skuodytė atsakė: „Mano tėvui padėjo". Paklausta, ar jis gali padėti visai lietuvių tautai, ji sakė: „mano tėvas — tautos dalis". Simpoziumo dalyviai siūlė važiuojantiems į Lietuvą vengti moralinio okupacijos įteisinimo ir pataikavimo. Jie ragino vykti be išankstinės baimės ir tiek Lietuvoje, tiek grįžus namo, elgtis taip, kaip elgiasi laisvi žmonės.

Apie okupuotą Lietuvą ir mūsų ryšius su ja kalbėjo Emilija Sakadolskienė ir Lidija Šimkutė-Pocienė. Kaip lietuvius vertina gyvenamojo krašto žmonės, sovietinė dezinformacija, atkirtis nepagrįstiems kaltinimams — šiomis temomis kalbėjo Viktoras Nakas, Gintė Damušytė, dr. Algis Kabaila ir Tasmanijos ir kiti, rodydami atsivežtus video filmus, iš kurių dar kartą paaiškėjo, kaip svarbu yra turėti tikslių žinių, mokėti kalbą ir mokėti įtikinti kitus.

Stovykla prie Adelaidės

Išrinkę naują PLJS valdybą Kanadoje, kuriai vadovauja 23 metų Alvydas Saplys, patvirtinę kraštų veiklos projektų dalį ir atidėję likusį darbą stovyklai, po demonstracijos paskutinį Studijų dienų rytą, pakiliai nusiteikę atstovai išskrido į Adelaidę, į stovyklą.

Suprakaitavę visi pasiekė 50 kilometrų nuo Adelaidės esančią Roseworthy žemės ūkio akademiją, pirmą sausio savaitę priglaudusią 350 lietuvių. Pasipuošęs jaunimas Naujuosius metus sutiko su Adelaidės lietuviais. Kitą rytą nuvargusiems atstovams, neturėjusiems daugiau negu porą valandų laisvo laiko per visas Studijų dienas, prasidėjo naujas studijų etapas. Stovyklos programa leido atvykusiems rinktis iš 37 būrelių. Tarp jų — lietuvių kalba nemokantiems, lietuvių kalbos įdomybės, stovyklos laikraštis, teatras, choras, lietuviškas auklėjimas ir vaikų spauda, liaudies dainos, tautinių šokių mokymas, juostų audimas, archeologija, lietuviškų valgių gaminimas, Lietuvos garsinimas, žurnalistika ir kiti. Daugiausia dalyvių — kone šimtą — pritraukė būrelis apie šiuolaikinę Lietuvą. Tai akivaizdžiai rodo, kam buvo skiriama daugiausia dėmesio.

Stovyklos programą sumaniai tvarkė komisijos pirmininkė Birutė Prašmutaitė. Jai padėjo būrys uolių talkininkų, kurie mažai laiko turėjo džiaugtis savo darbo vaisiais. Nuotaiką kėlė lietuviški visų pastatų ir vietovių pavadinimai — stovyklautojai reikalus tvarkė Trakų pily, valgė Bočių svetainėje, paskaitų klausė Trijų milžinų salėje ar Vilniaus auditorijoje, sportavo Žalgirio aikštėje, miegojo Kernavėje, Šatrijoje, Rambyne, Merkinės piliakalny ir t.t. Kiekviena diena turėjo savo pavadinimą — Lietuvos diena, Politinė jaunimo diena, Sąžinės kalinių diena, Pasididžiavimo diena, Susipažinimo diena. Tai temai buvo skiriamos bendrosios paskaitos. Po jų rinkdavosi būreliai, kurių dalyviai ne tik mokėsi, bet ir rengė vakaro programas — dainavo, šoko, grojo, kalbėjo tarmiškai, pasakojo anekdotus, vaidino. Sąžinės kalinių dieną po vėliavų nuleidimo stovyklautojai susirinko Vienybės aikštėje su tą dieną sukaltais, nupintais ar kitaip pasigamintais kryžiais eisenai į Kryžių kalną. Toks ten ir kalnas — vos kauburėlis, bet visi buvo rimtai nusiteikę, suprasdami, kokius Lietuvos tikinčiųjų veiksmus jie kartoja. Kraštų atstovai, statydami didesnius kryžius, intencijas sakė garsiai — Argentina savąjį skyrė Lietuvos jaunimui, Brazilija dėkojo už gyvybę, sveikatą, mokslą, Didžioji Britanija skyrė tremtiniams, kankiniams, Jungtinės Amerikos Valstybės — vaišingiems Australijos lietuviams. Kolumbija, Prancūzija, Švedija prašė taikos pasauliui, Kanada linkėjo visiems dvasiškai augti ir tikėti gyvenimu, Urugvajus meldėsi už tėvus, senelius, šeimas, Vakarų Vokietija vienijosi su Lietuvos jaunimu ir visais, kurie stato kryžius Jurgaičių Kryžių kalne. Po to, žvakių ir žvaigždžių šviesoje kunigas Saulaitis aukojo Mišias, vėsiam vėjeliui virpinant kryžių šešėlius ir giesmių garsams sklindant vakaro rimtyje.

Stovyklos metu, šampanui putojant, su tortu ir daina jaunimo kongresas įžengė į brandos amžių. Susirinkę pagerbė buvusiųjų kongresų atstovus, ypač kunigą Antaną Saulaitį, kuris prisiminė prieš 21 metus vykusį pirmąjį jaunimo kongresą.

(Nukelta į 4 psl.)

PLJ kongreso metu: mūsų korespondentė Eglė Juodvalkė (Vakarų Vokietija), buvęs PLJS pirmininkas Gintaras Grušas (JAV) ir naujasis PLJS pirmininkas Alvydas Saplys (Kanada).

PLJ kongreso svarstybose: (prie pulto) Onutė Žukauskaitė ir Indrė Cuplinskaitė iš Toronto tariasi su Ausra Jasaityte iš Chicagos (prie stalo).

Vienos iš diskusinių būrelių PLJ kongreso stovykloje.
Nuotraukos Jono L. Račkausko

Raymond Filip

SKRYDIS

Beviltiškumo atmosfera virš Maskvos.
Sunegalavo ukrainietė motulė iš Floridos,
Šalia, Iljušin-62 lėktuve.
Apklotų stoka palengvint jos šąlantiems keliams.
Kūnas čia, bet mintimis niekada
Savo mylimųjų Lvove ji nepaliko:
Nužudyta motina ir tėvas,
Dvi gyvenančios seserys
Perpildo jos naktinius košmarus.
Man nuotraukas rodo — tarsi nuskausminimą.
Prie lango prislėgtas sėdi Misteris Paranoja.
Veriantis skaliko žvilgsnis — tylus it vaiduoklis.
Geriausias pasaulyje plieno liejikas
Neišlydytų jam šypsenos.
Su niekuo nekalba,
Net su stiuardese.

Skraidančia gyvuline Aerofloto mašina
Įveikėme 7,250 kilometrų.
Nė vienas keleivis nedirstelėjo į oro linijos aplanką,
Į komišką propagandą,
Garsinančią Ermitažo fasadus ir auksuotas kolonas
Didžiosios Kunigaikštystės auksu, kurio pakaktų
Apvilkti visų maskviečių dantim.
Įsivaizduoju niekad nesutiktus pusbrolius,
Šeimyninių albumų šmėklas,
Brangesnes nei visi Rafaelio angelai,
Paspęstus totalitariškuose antspauduotuose ratuose.
Visa, kas liko pamatyti:
Kritę kelnėti debesys,
Kritę persekiotojai.

Maskva, 1983 m. liepa

GĖLIŲ KOVOS PREKINIŲ BONAVENTURE TRAUKINIŲ KIEMUOS

Niekad Rožių karas nebuvo toks laukinis.
Vaikui, prieš atsiverčiant istorijos vadovėlį,
York namai ir Lancaster namai —
Nulis, palyginus su Ti-Gilles ar Pierre Cahier
Lūšnomis kitoje bėgių pusėje —
Kur namai buvo tam, kad iš jų pabėgti,
Kasnakt,
Kad išpūsti pirmųjų cigarečių dūmus,
Ir, pradvisusiuose vagonuose, jaukiuose it CN viešbučiai,
Įvertinti gėdingas vietas aršiose varžybose.
Tačiau kažin koks socialinis demonas išskirstė mus
Į anglus ir prancūzus, į protestantus ir katalikus,
Berniukus ir mergaites, turtuolius ir vargšus, į klases
A ar B, C ar D.
Iki gyvenimas išaugo į begalinį pasidalinimą, į taškus.
Dabar, vaikštinėdamas Tilto gatve,
Klausiu savęs: kur jie dingo?
Tas prancūziškas perų luomas, kurs įsistebeilydavo į viską.
Prisiekėme per amžius būt kraujo broliais
Šalia kraujo aprūdijusių bėgių nagų — — —
Vienintelis kraujuotas anglais, *susimetęs su*
Bedančiais dvylikamečiais niekadėjais,
Švelnučiais it pienės pūkai.
Serge, Ivon, Pierre Cahier:
Kažin ar spokso jie
Į šiuos vienišus traukinius,
Kur žaidėm slėpynių kadais.
Ir ar ateina ieškoti manęs?

KABANTIS SODAS

Net jei gėlės neistengtų pripildyti mergaitės sijono,
Net jei ant stogo — daugiau šiukšlių nei aludėje,
Net žemė jei buvo pirkta pigiame „Woolworth" —
Vis vien tai mano sodas, mano priebėga.
Kaimynų vaikai neperspėti vengia mažylių rezetų,
Nujausdami slaptą jų grožį
Užburtame žiedlapių stačiakampyje — nevalia jų pažeist.
Mano žaliaakė katė greičiau užmiega šiame kačiukų kampelyje.
Jos miniatiūrinis miškas, saugus nuo gatvės plėšrūnų.
Ten, žemiau,
Kažkoks gyvulys, vairavęs „Trans-Am",
Sužalojo užpakalinę jos koją ir mano pajamas vėjais paleido.
Atitokėjus nuo siaubo,
Aikštinga miegalė snaudžia dabar ant nugaros,
Sumaitota koja į viršų.
Ir mano rožinė pelargonija
Taip pat pakilo
Šiose šiurkščiose ganyklose.
Atgaivinti Perrier vandeniu,
Po visiško neaugimo žiemą,
Lapeliai balti buvo nei popierius.
Pakėliau leisgyvį augalą
Į aukščiausią vietą visame name —
Į gėlių vainiką.
Sprogo pumpurai it botaninės bombos,
Nurausdamos tamsiai ir šviesiai.
Aš supratau ir suprato sena pelargonija:
Sunkiausia — švelnumas.

Virš miestiškų rūdžių,
Iš rašomosios mašinėlės išgaunu žodžius
Švelnius ir stiprius kaip dangų
Laikantys sparnai.
Žiedus nušluoju ir dulkes —
Smulkias paraiškas mano rūpesčiui,
Kursai saulėlydžiui savo spalvas skolina.

SAULĖS MEDUS

Saulės medus
ant viengungio sagos
ir ant sparno bitės.
Saulės medus
ant baltaveidžių gėlių —
prapult su visam gali.
Saulės medus
gydyti ir laikyti
dvigubiems sapnams,
kai pirštas lyti pirštą.
Šiandien
orchidėjų viduj visa
tamsa pasislėpusi.
Saulės medus
byloja apie gerus žmones;
tiesias žvakes;
šiltas moteris;
meilę ir šviesą, spindinčią
pro vestuvinį baltumą.
Medus saulės.
Medus mėnulio.
Vienulis.

(Iš anglų kalbos vertė **Edita Nazaraitė.**)

Raymond Filip – lietuvių kilmės Kanados poetas, gimęs 1950 metais Luebecke, Vakarų Vokietijoje. Baigė mokslus Kanadoje, studijavo anglų kalbą ir pedagogiką. Išleido tris poezijos rinkinius, novelių knygą. Nuolatos publikuoja savo kūrybą periodikoje. Rečitaliuose akompanuoja savo poezijai gitara. Jo poezija įtraukta į devynias antologijas, išleistas Kanadoje.

Bent žiūrėtų kaip į zubrų giminę, išmirštančią...

(Atkelta iš 1 psl.)

vadina pigiąją propagandą, kurios pas mane tikrai nėra ir negali būti. [...] Tos propagandos visur per daug, — per daug ji įžūli, agresyvi. Kur tik pilietis pasisuksi — vis tave moko ir moko, vis tave durniumi laiko. Laikraščiai, spauda, susirinkimai, posėdžiai, kinas, net sportas — ir tas neapseina be propagandos. Net per radijo, net paprastos žinutės, žaltys, nepaskaitys paprastu informuojančiu tonu, bet vis staugdamas, patetiškai, deklamatoriškai, savo intonacija pabrėždamas, kad tu, klausytojas, visiškas durnius esi!

Sruogos asmenyje buvo įsikūnijusi pagarba žmogui, žmogaus vertei. Jam tiesiog buvo įdomu matyti kiekvieną žmogų skirtingą savo mintimis ir jis toleruodavo skirtingą mintį, bet buvo labai priblokštas, kai pajusdavo panieką, išnaudojimą, kas sudarė nuolatinę Stutthofo būseną. Ir dabar sovietinėje sistemoje jis nesivaržo ir yra bekompromisinis:

Pirmoje eilėje aš gerbiu skaitytoją, o mano kritikai iš manęs reikalauja, kad aš skaitytoją durniumi laikyčiau. [...] Kaip aš išaiškinsiu tokius dalykus žmonėm, kurie pripažįsta tiktai pigiąją propagandą, kuriem literatūrinės kūrybos procesas yra terra incognita?! Todėl tad ta visa istorija su „Dievų mišku" man taip baisiai įkyrėjo.

Sruoga žino, kad komunistus labiausiai nervina užsienis ir nevengia jis visu svoriu pabrėžti:

[...] Patinka mum ar ne, bet užsieniuose jau yra susidariusi nuomonė: „Tarybų Sąjungoje dvasiškai gvaltavoja rašytojus". [...] Kaip sau nori, bet man ir kitokių politinių įsitikinimų lietuviai taip pat yra broliai. Aš niekuomet jokiai partijai nepriklausiau, į jokius partinius rėmus netilpau, buvau poetas visiem lietuviam. Jei būčiau jau nusprogęs, toks ir pasilikčiau. Kam bus naudos, jei senatvėje susiaurėčiau.

Pati įdomiausia šiuose laiškuose laikytina ištrauka yra Sruogos pasiūlytas partijai „modus vivendi", gairės. Aprašydamas visą esamą padėtį, visą nusakytą Maskvos pavergimo kampaniją, Sruoga išeina su labai įdomiu pasiūlymu, kuris galėtų būti naudingas net ir pačiai Maskvai:

O, sakyk, kas būtų, jei Vyriausybė ir Partija žiūrėtų į mus, turinčius virš 50 metų, kaip pvz. į išmirštančios zubrų giminės paskutinius palikuonis? Vis tiek mes jau greit mirsime. Vis tiek mes jokioje prieštarybinėje veikloje nedalyvausime, vis tiek prieš tarybinę santvarką nieko nerašysime. Jeigu leistų mum rašyti kartais šį tą ir „ne pagal liniją", šį tą dvasiškai, individuališkai, mūsų pačių atsakomybe prieš ateitį? Nuo to niekam bloga nepasidarytų, tarybinei santvarkai nepakenktų gi! O nauda — propagandinė! — būtų didelė. Visiem būtų aišku: — Va, Tarybų santvarkoje gyvena ir kuria poetai visiem lietuviam! Tarybų santvarka juos priglaudžia, juos remia! Visos kalbos, kad Tarybų santvarka rašytojus gvaltavoja — yra tuščias prasimanymas, yra tiktai piktas šmeižtas!

Šitokią išimtį padaryti išmirštančiai zubrų giminei — būtų išmintingas žygis visais atžvilgiais — ir kūrybiniu, ir politiniu, ir propagandiniu.

Įtakingas dabar vyras esi, — pagalvok apie tai.

Taip buities platformą išdėsto savo laiške Cvirkai Balys Sruoga, kai masiniai trėmimai tuština Lietuvos erdvę, kai Maskva, sutraukusi visą savo elitinę kariuomenę, bando palaužti miškuose aršiai besipriešinančius kovotojus. Tas parodo, kaip vieningai nusiteikę ir plunksnos darbuotojai bando kovoti už primityvią laisvę ir teisę su plunksna, kaip laisvės kovotojai miškuose ginklu.

Po šitų, sakyčiau, programinių gairių, kurias jis siūlė okupantui, išlikęs neareštuotas, nors ir pažemintas, ir matydamas, kad niekas per daug nepablogėjo, Sruoga vėl bando siūlyti savo naują kūrybą. „Konkrečiai: norėčiau parašyti dramą, pagrįstą fašistinės katorgos išgyvenimų medžiaga" (turima galvoje drama „Pajūrio kurortas"). Bet Sruoga atsargiai vėl įspėja:

Be Tamstos principinio pritarimo aš bijau pradėti, kad darbas vėl neišeitų niekam nereikalingas, kaip tai išėjo su mano penkiais veikalais [„Pavasario giesmė", „Uošvė", „Dievų miškas", „Dobilėlis Penkialapis", „Barbora Radvilaitė", etc.]. Visa tai — gi kainuoja man daug skausmo ir ašarų, — ir taip negerai atsiliepia mano psichikoje! Jei veikalo sumanymas būtų priimtinas, — vėliau tarčiaus ir dėl personažų bei detalių.

Sruoga prispaustas ir suniekintas nenutyli. Aprašo, kaip jį anuo metu bando išnaudoti ir net perauklėti. Jį priverčia lankyti kaip paprastą studenčioką marksizmą ir leninizmą. Atsimenu, kai Lietuvą okupavus, 1940 metų rudenį, tuojau visiems studentams, ir man, technikui studentui, reikėjo privalomai lankyti marksizmą ir leninizmą, o užskaitams gauti reikėjo atmintinai išmokti: „Gyvybė yra materialinių dalelių judėjimas... ir t.t.".

Dabar Balį Sruogą už „nemokėjimą" rašyti baudžia: pašalina jį iš universiteto rusų literatūros katedros vedėjo pareigų ir įsako jam būti studentu: „Lankau marksizmo-leninizmo universitetą 4 val. į savaitę, – ir čia turėsiu rašyti seminaro darbus įskaitom gauti". Kartu parodo, kaip jis yra išnaudojamas ir kaip jis yra apkrautas darbu: aprašo visą savo savaitės krūvį, kuriame nė valandėlės nėra kur įsisprausti kūrybai. Jis klausia P. Cvirkos: „Kur man gauti laiko literatūros darbui?" O apie save parašo kukliai:

Mano sveikatos padėtis, — žinoma, niekam negali būti įdomi, bet man gi tai yra — darbo galimumo sąlyga. Likau pasauly visiškai vienas, asmeninio gyvenimo neturiu, — turiu tiktai darbą, bet fiziškai ir psichiškai esu visiškai palūžęs. [...] Iš Universiteto darbo trauktis negaliu, — valgyti gi kasdieną noriu, literatūrinio darbo pajamomis negaliu pasitikėti: gali ir nepasisekti, — negi valgysi nupeiktą rankraštį.

Ir sunkiai apkrautas, ir stumdomas, ir fiziškai silpnokas Balys Sruoga vis tiek visa savo siela seka aplinką, neiškenčia savo nuomonės nepareiškęs visais Lietuvos rašytojus varginančiais klausimais. Ir „pagal liniją" surašytą rezoliuciją jis įdomiai aptaria. Rezoliucija: „Literatūra turi tarnauti kūrybinei Tarybų Lietuvos liaudžiai". Balys Sruoga aiškina: „Nutarimai visiškai aiškūs. Tačiau pats nutarimų aiškumas vien savo aiškumu paviršutinišką žmogų galėtų kartais ir suklaidinti". Šitaip susipina, nes, kaip pažymi: „Suvažiavime apie literatūros idėjinius reikalus kalbėjo daugiausia visuomenininkai, ne literatai profesionalai". Sruoga daug kur remiasi Gorkiu, Ostrovskiu, Čechovu, jis juos mėgsta, jie idėjiniai rašytojai.

Mes žinome, kad 1946 metais į Lietuvą ypač ėmė brautis rusai, ją kolonizuoti, ir atvykėliams rusams buvo duotos visos galimos privilegijos. Ir šitose aplinkybėse Sruoga susirūpinęs:

O socialistinio turinio tautinė forma — ar lengvesnė problema? Kas gi sudaro tautinę formą? Juk čia tautiškumą pagrindžia ne viena tik kalba! Lietuviškai parašytas eilėraštis, romanas — dar nereiškia, kad jie turės tautinę formą. Tautinė meno forma priklauso gi nuo tautos psichologinės formos, nuo apercepcijų formos, nuo pasaulėjautos, tradicijų [...] Bet tasai turinys bus bevertis, jei neturės tinkamos tautinės formos, — turinys neatitiks formą ir viso veikalo vertė bus problematiška.

Buvo išspausdinti trys Balio Sruogos laiškai. Bet nesakoma, kiek dar yra tokių ar panašių laiškų Sruogos archyve, rašytų su baime ir iš nevilties griebiantis bent už šiaudo ir bandant kaip nors vegetuoti. Iškentėjęs štuthofišką įkaito dalią, toliau vilko per politrukiškas užtvaras lietuvišką mintį ir žodį. Nors jam neteko, kaip Keliuočiui, būti pasiųstam į Sibirą, tačiau neišvengiamai prisipažįsta, kad jis priskirtas prie „zubrų giminės" ir su ta dalia susigyveno iki savo mirties, supančiotas savo kūryboje. Visai nesibodėjo „zubru" likti, bet nenusmuko „iki novelisto". Sruoga išliko mums iškilus dramaturgas, poetas, literatas, profesorius, kentėjęs už Lietuvą.

1988.III.2

* * *

45-tosios metinės nuo nacių Vokietijos Lietuvos įkaitų paėmimo bus paminėtos Chicagoje: sekmadienį, kovo 20 dieną, 10:15 v.r. bus šv. Mišios ir trumpa akademija Jaunimo centre, o penktadienį, kovo 25 dieną, 7:30 v.v. bus paskaitos ir paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje.

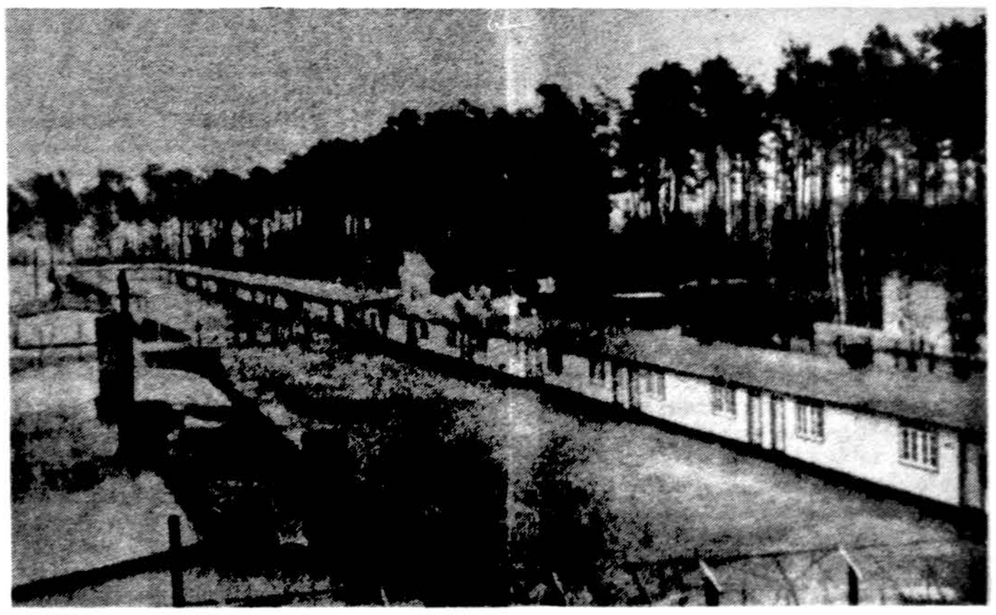

Stutthofo koncentracijos stovyklos kalinių barakai (antrasis kiemas).

Programa apie lietuvių rezistenciją Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus, 6500 South Pulaski, Chicago, Ill., 1988 m. kovo 25 d., penktadienį, 7:30 v.v. ruošia programą: „Lietuvos rezistencijos slopinimas Antrojo pasaulinio karo metu ir jo šiuolaikiniai atgarsiai". Ši vakaronė skirta prisiminti 45-sias metines nuo 46 Lietuvos įkaitų suėmimo ir pasiuntimo į Stutthofo koncentracinę stovyklą 1943 m. kovo 16 d. Kalbės prof. Mečys Mackevičius ir dipl. inžinierius Pilypas Narutis. Robertas Vitas, Pedagoginio lituanistikos instituto lektorius, skaitys ištraukas iš Balio Sruogos atsiminimų apie Stutthofą *Dievų miškas.* Kitus tekstus perteiks įkaito kapitono Jono Noreikos duktė, Dalia Kučėnienė.

Priemonės, kurias vartojo abu diktatoriai, Hitleris ir Stalinas – masinis teroras, genocidas, psichologinis šantažas, geležinė uždanga šiandien išsivystė į naują „Įkaitų karą". Stutthofo prisiminimui bus rodomos skaidrės ir atidaryta paroda, paruošta Dalios Sruogaitės ir Aldonos Markelienės.

Mečys Mackevičius, Vilniaus universiteto profesorius, 1941 m. buvo Teisingumo ministru Laikinojoje Lietuvos vyriausybėje. Pilypas Narutis (dabar vyresnysis inžinierius General Motors bendrovėje) vokiečiams okupavus Lietuvą buvo Lietuvių aktyvistų fronto įgaliotinio prie Ministrų kabineto pavaduotoju. Jie abu buvo Stutthofo koncentracijos stovykloje Lietuvos įkaitų grupėje.

Po programos bus vaišės. Visi kviečiami gausiai dalyvauti.

Lietuva dailės kūriniuose

BRONIUS VAŠKAITIS

Vasario 13-14 d. Kultūros centre, Philadelphijoj, įvyko gana didelė tapybos ir grafikos darbų, atvežtų iš Lietuvos, paroda. Joje buvo eksponuota penkiolikos įvairaus amžiaus, įvairių techninių dailininkų kūryba – 20 tapybos ir 23 grafikos darbai. Rengėjų pasakojimu, jų turėta ir daugiau, bet dėl neįrėminimo dalis darbų liko neišstatyta. Turbūt pirmas kartas Amerikoje, kada vienoje vietoje atsirado tiek daug meninio lobio, sukurto sunkiose okupacijos sąlygose.

Skulptorius Petras Vaškys atidaromajame žodyje, pasidžiaugęs didele išstatytų darbų menine verte, priminė, kad pirmoji lietuvių dailininkų paroda, rūpinantis M. K. Čiurlioniui, Petrui Rimšai, Antanui Žmuidzinavičiui ir kitiems, įvyko 1907 m. sausio 9 d. Vilniuje. Ji Lietuvos dailės gyvenime turėjo didelės reikšmės. Pernai tos parodos 80 metų sukaktis plačiai buvo paminėta Lietuvoje ir kai kur išeivijoj. Tuo lyg buvo daromos užuominos, kad ir ši paroda galbūt įgaus istorinės reikšmės.

Joje su tapybos darbais dalyvavo Dalia Kaščiūnaitė (4), Jonas Čeponis (1), Bronius Gražys (5), Bronius Uogintas (7), Aloyzas Stasiulevičius (1), Romas Bičiūnas (1) ir Jonas Daniliauskas (1). Su grafika pasirodė K. Ramonas (5), Birutė Stančikaitė (3), Antanas Kmieliauskas (4), Ramunė Kmieliauskaitė (3), Daina Steponavičiūtė (2), G. Jonaitis (3), Birutė Žilytė (2) ir E. Kairiūkštytė (1). Kataloge pasigesta biografinių žinių apie suminėtus dailininkus. Be abejo, jų tarpe yra senų veteranų, kaip Bronius Uogintas (gim. 1913), ir visai jaunų.

O kokia gi tematika? Ji labai įvairi. Vyrauja bažnyčios, varpinės. Šią temą ypač mėgsta Uogintas. Įspūdinga jo Varduvos varpinė, Varpinė Žemaičių kalvarijoj, Kretingos bažnyčia. Yra mitologinių temų, peizažų, natiurmortų.

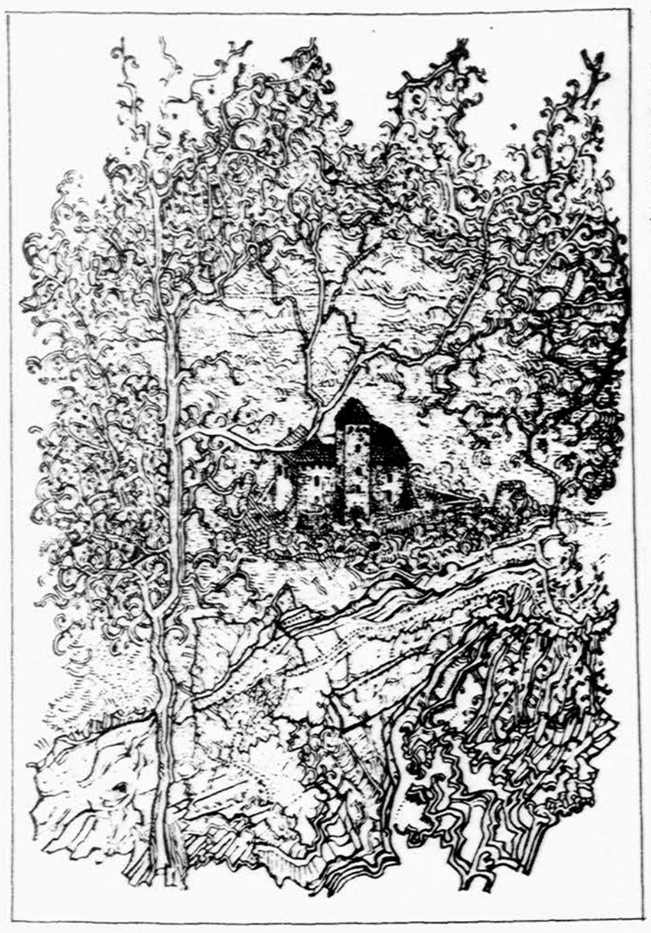

K. Ramonas — Pavasaris Trakuose. 1978.

Grafikos darbai daugiausia liečia Vilnių: Vilniaus senamiestis, Vilnius, Vilniaus gotika, Seni Vilniaus mūrai, Pavasaris Trakuose (Ramonas); Vilniaus bokštai, Vilniaus perspektyvos, Bernardinų bažnyčia, Bernardinų bokštas (Kmieliauskas); Gedimino sapnas, Vytautas (Jonaitis). Stančikaitė yra pakrypusi į modernųjį meną. Jos ir darbų pavadinimai savotiški: Be lygsvaros, Nutolstantis. Yra darbų ir legendinėmis temomis: Dainavos šalies padavimai (Steponavičiūtė), Legenda (Kmieliauskaitė). Iš istorinių temų – Spaudos draudimas (Jonaitis), Žalgiris (Žilytė). Keli peizažai. Galimas dalykas, kad kai kurie čia suminėti dailininkai, kompartijos spaudžiami, savo duoklę atidavė ir Lietuvoje įkyriai deklaruojamam socializmui, „vyresnio" brolio šlovinimui. Atrenkant darbus Amerikai, greičiausiai tomis temomis nesidomėta.

Kadangi darbų buvo gana daug, tai pasitenkinsime tik kai kurių iš jų prof. Vaškio aptarimais. Pradėsime nuo vyresnės kartos Jono Čeponio darbo Pasikalbėjimas. Jis, kaip tapytojas, labai gerai valdo formą. Iš jos išmetė visas smulkmenas. Turi savo koloritą. Kartu su spalvom jaučia perspektyvą.

Uoginto graži forma, jo siužetai yra solidūs, spalvos ryškios. Vilniaus senamiesčio ansamblyje pavartotas teptukas ir špachtelis. Darbas reljefinis. Prie gero apšvietimo gaunami reljefų šešėliai, labai pagyvinantys paveikslą.

Gražys didelis fantastas, modernistas. Daniliausko Keistame name prie Šešupės jaučiama Chagall'io įtaka. Šie darbai, kaip ir visi kiti tapytiniai, atlikti aliejumi.

Grafiniame kūrinyje Medžiai Steponavičiūtė žaidžia su forma, su medžio žievės struktūra. Jame matome augimo metus, matome šaknis, šakas, medžio esmę. Tėvas ir duktė Kmieliauskai (pirmojo 4, antrosios 3 darbai) – stiprūs grafikai. Didelis kruopštumas atsispindi Ramono darbuose. Kai kurie išpjaustyti varyje. Gaunama spalvų variacija. Vartoja mišrią techniką. Jo įspūdingiausias darbas Pavasaris Trakuose. Vaškys pabrėžė, kad ne tik šioje parodoje, bet ir apskritai Lietuvoje, grafika yra pasiekusi menines aukštumas. Jos įkandin eina tapyba. Mūsiškiais dailininkais, nors kartais ir su pavydu, seka kitų respublikų menininkai.

Parodai eksponatai buvo atgabenti iš New Yorko. Jie yra nuosavybė žmogaus, ne per seniai atvykusio iš Lietuvos nuolatiniam apsigyvenimui Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Parodos ruošėjai – Kultūros centro valdyba.

PLJ Kongreso dalyvės – Bacevičiūtė iš Brazilijos, Petokaitė ir Petrušytė iš Kalifornijos Kūčių vakarą Sidnio Lietuvių klube.

Nuotrauka Ilonos Laucienės

Kukučio vaikai Australijoje

(Atkelta iš 2 psl.)

Paskutinę dieną stovyklautojai susipažino su šiuolaikinėmis Australijos aborigenų dainomis, kuriose jie skundžiasi jiems padarytomis skriaudomis, didžiuojasi savo istorija ir kultūra. Gaila, kad nebuvo progos ką nors patirti apie jų praeitį, meną, tautosaką, tradicijas. Tą popietę, pagal kitą tradiciją, stovyklos dalyviai baseine išmaudė viršininką Algį Šimkų, kuris, nusilenkdamas likimo valiai, iš tolo pamatęs artėjančių jaunuolių būrį, ėmė autis batus ir maut nuo rankos laikrodį. Į stovyklos pabaigą būrelių dalyvių skaičius gerokai sumažėjo, orui sušilus ir baseino būreliui smarkiai išpopuliarėjus.

Kongreso uždarymas ir atsisveikinimas

Ir štai – paskutinį kartą atstovai ir dalyviai susitiko Melbourne, kur vyko paskutinis talentų vakaras ir VI PLJK uždarymas. Jau ūpas buvo visai kitoks. Vienų jau nebuvo, nes atostogos baigėsi ir mokslas prasidėjo. Kitiems – darbas prieš akis. Jau dainose suskambo sentimentalumo ir nostalgijos gaidos.

Suruoštame talentų vakare didelį įspūdį padarė kanadiečiai Indrė ir Rimas Čuplinskai bei argentinietė Anelija Gaidimauskaitė, padainavę kelias etnografines liaudies dainas. Visus pralinksmino Floridos pensininkų kelionės į jaunimo kongresą pavaizdavimas. Dauguma talentų buvo dainininkai ar muzikantai, bet pasirodė ir viena poetė, o argentiniečių ketvertukas pašoko savo krašto šokį.

VI PLJK uždarymas vyko sausio 9 dienos popietę. Pats Jaunimo kongreso pirmininkas Henrikas Antanaitis, dėkodamas savo talkininkams, rijo susijaudinimo ašarą. Melbourno jaunimo teatras pastatė Jono Mašanausko pjesę, kurioje jis drąsiai iškėlė ne vieną išeivijos lietuvių jaunimo rūpestį. Žiūrovai reiškė pasitenkinimą. Būtų gerai, kad pjesės autorius ją dar kiek pašlifuotų ir visa trupė gastroliuotų po kitas lietuvių gyvenvietes, ne tik Australijoje. Tai paremti galėtų ir naujoji PLJS valdyba, nes pjesė kelia klausimus, apie kuriuos seniai laikas viešai kalbėti.

Po uždarymo pokylio, kurį melburniečiai puikiai surengė, po dainų iki ryto, po bendrų pusryčių, atėjo laikas skirtis. Dar tris vakarus mažėjantis jaunimo būrys rinkosi Melbourno restoranuose, Lietuvių klube, miesto gatvėse, aerouoste, bet ir išlydėjimams atėjo galas. „Iki pasimatymo! Iki pasimatymo Pietų Amerikoje!" viltingi atsisveikinimo žodžiai.

Kiek daug dar nepasakyta, kiek daug nepaminėta. Užmegzta draugysčių, pamatyta pasaulio, patirta daug vaišingumo, geraširdiškumo. Didžiulis ačiū Skoruliams Sidnyje ir Karazijoms Melbourne, kurių namuose šis Kukučio vaikas jautėsi kaip pas artimiausius gimines.

Nuomonės ir pastabos

Dėl Lietuvos žemėlapyje pažymėtų sienų

Nuoširdi padėka Martynui Gelžiniui, nepailstamai siekiančiam lietuvių tautai teisėtai turinčių priklausyti žemių buvusiose prūsų gyvenvietėse. Toks ir jo straipsnis *Draugo* kultūriniame priede 1988 m. vasario 27 d. Tame rašinyje, be kitokių duomenų, mini dr. Algirdo Budreckio pasisakymą dėl 1971 m. mano ruošto Lietuvos žemėlapio. Duotoje citatoje skaitome, esą mano sudarytas Lietuvos žemėlapis „nusitęsia iki Lietuvos Brastos", „apima Slonimą", „apima visus Rytprūsius iki Dancigo".

Iš tiesų mano sudarytas Lietuvos žemėlapis „nenusitęsia" iki Lietuvos Brastos, „neapima" Slonimo, „neapima iki Dancigo". Kodėl tokie perdėjimai, nors ir pripažįsta, kad tasai mano „žemėlapis turi istorinės reikšmės".

Būtų tikslingiau panagrinėjus 1982 metais Lietuvos Šaulių sąjungos tremtyje ir Lietuvių istorijos draugijos išleistą Lietuvos žemėlapį, kuriame išvardintų „nusitęsimų" nėra. Daugelį metų ruošiau Lietuvos žemėlapį, buvo nubraižyta bent keletas juodraščių, vis tariantis su įvairiais lietuvių mokslininkais, iki pagaliau atspausdintas. Tada minėtas Lietuvos žemėlapis, tikiu, atrodytų turintis dar daugiau istorinės reikšmės.

1982 m. išleisto Lietuvos žemėlapio aiškinimui, 1983 m. Lietuvos Šaulių sąjunga tremtyje išleido, su daugybe Lietuvos žemėlapių, iliustracijų knygą *Tikroji Lietuva*. Ją panagrinėjus būtų aiškiau, kodėl tokiose, o ne kitokiose ribose pažymėta būsima siektina Nepriklausoma Lietuva. Knygą ir žemėlapį galima įsigyti „Draugo" administracijoje.

Algirdas Gustaitis
Los Angeles, California

Antanas Gustaitis
Nuotrauka Vytauto Maželio

Poeto Antano Gustaičio 81-ajam gimtadieniui

(1988.III.12)

Statai, Antanai, pirmą stulpą
Dekadoj devintojoj.
Grožies garbės raudonom tulpėm
Svajų poeto rojuj...

Kai murma rūstūs patriotai,
Kai bados savo špygom,
Ranka nulaužta Galijoto
Tu pasiglostai – knygą...

Stasys Liepas

Kas 1988-ųjų Stratfordo festivaly?

ALFONSAS NAKAS

The Stratford Shakespearean Festival Foundation of Canada, mūsų trumpai vadinamas Stratfordo festivaliu, vasario 22 dieną ėmė repetuoti veikalus, kurie bus pradėti vaidinti pirmoje gegužės pusėje. Per visą vasarą, iki spalio 30 dienos, ruošiamasi pastatyti 13 dalykų ir trijuose teatruose įvyks daugiau kaip penki šimtai spektaklių. Tai bus 36-tas Festivalio sezonas nuo 1953 metų vasaros.

Prieš pradėdamas kalbėti apie ateinančios vasaros repertuarą, noriu pateikti keletą įdomesnių statistikos duomenų iš 35-to, taigi 1987 metų sezono. Jo metu irgi pastatyta 13 veikalų su 524 spektakliais. Jį aplankė 442,668 žiūrovai, kurie už bilietus sumokėjo 9,121,063 dolerius (daugiau kaip devynių milijonų suma – rekordinė). Tai 11% daugiau, negu 34-tam sezone. Po kelių sezonų, baigtų su deficitu, 35-sis atnešė pelno. Aplamai, dvejus metus meno vadovui John Neville gerai šeimininkaujant, Festivalio prestižas gerokai pakilo. Tiesa, lankytojų skaičius tarp 1970-1980 metų vis peržengdavo pusmilijonį, tad reikės dar pasitempti, kad kelias dešimtis tūkstančių susigrąžinus.

Įdomi ir lankytų pastatymų statistika. Festivalio teatre miuziklo *Cabaret* buvo išpirkta 81.5% vietų, kai Brechto *Mother Courage* spektaklių teužsėdo tik 24.4%. Avon teatre labiausiai lankyti Čechovo *The Cherry Orchard* spektakliai, sulaukę 46.4%, o mažiausiai Macdonald'o *Not About Heroes* – 30.0%. Third Stage teatre Šekspyro *As You Like It* spektakliams parduota 90.4% bilietų, kai R. C. Sherriff'o dramos *Journey's End* spektaklių

William Shakespeare

teužimta 50.3% vietų. Pastarosios dramos nemačiau, tad negaliu pasakyti, kiek čia publikos nuovoka teisinga. Tik Stratfordo lankytojai turi raudonuoti, taip labai ignoravę *Mother Courage* ir dar labiau susigėsti dėl *Not About Heroes* nelankymo...

Pažvelkime į ateinančios vasaros repertuarą.

Šekspyrui skiriama maždaug pusė vietos ir laiko. Festivalio teatre iš keturių statomi du jo veikalai: istorinė tragedija *Richard III* ir komedija *The Taming of the Shrew*. Avon teatre – komedijos *All's Well That Ends Well* ir *Two Gentlemen of Verona*. Third Stage teatre – viena populiariausių komedijų *Twelfth Night* ir bene daugiausia visur statoma tragedija *King Lear*.

Festivalio teatre dar statomas miuziklas *My Fair Lady* ir Peter Raby parašyta komedija pagal Alexandre Dumas romaną *The Three Musketeers*. Kai visų kitų Festivalio teatre statomų veikalų spektakliai tęsis nuo gegužės vidurio iki spalio galo, tai pastarojo – nuo liepos 26 iki spalio 29 dienos.

Avon teatre nuo sezono pradžios iki galo dar bus vaidinama T. S. Eliot *Murder in the Cathedral*. Nuo birželio 21 iki rugpjūčio 31 dienos vyks pernai publikos taip nuvertintos, o iš tikrųjų briliantinės dramos *Not About Heroes* spektakliai, o nuo liepos 27 iki spalio 29 dienos bus vaidinama Alexandre Breffort – Marguerite Monnot komedija *Irma La Douce*.

Be anksčiau minėtųjų, Third Stage teatre nuo liepos 27 iki rugsėjo 4 dienos statomi du veikalai viename spektakly: Sofoklio *Oedipus* ir R. B. Sheridan *The Critic*.

Šalia išvardytų veikalų daugiau kaip penkių šimtų spektaklių, Festivaly vyks paskaitos, seminarai, koncertai, parodos.

Meno vadovui John Neville talkina keletas aukštos erudicijos režisierių: Martha Henry, Tanya Moiseiwitsch, Richard Ouzounian, Robin Phillips, Guy Sprung ir John Wood. Tarp 67 aktorių – nemažai labai pasižymėjusių, jų tarpe (pasirenku, pagal alfabetą, tik keliolika mano mėgstamųjų) Mervyn Blake, James Blendick, Douglas Campbell, Peggy Coffey, Richard Curnock, Henry Czerny, Keith Dinicol, Colm Feore, Susan Henley, William Hutt, William Needles, John Neville, Lucy Peacock, Nicholas Pennell, Stephen Russell, Goldy Semple, Scott Wentworth, Susan Wright. Deja, ne visus nė savo mėgstamiausius išvardijau, nes per didelis tas žvaigždynas...

Bilietų užsakymai telefonu jau priimami nuo vasario 28 dienos. Skambinantiems iš Toronto veikia nemokama linija: (416) 363-4471. Iš Detroito – irgi vietinė linija: (313) 964-4668. Iš visur kitur – Stratfordo telefonas (ilgos distancijos linija): (519) 273-1600. Žinoma, prieš Festivalį lankant, reikia įsigyti informacinę brošiūrą „STRATFORD FESTIVAL – 1988". Ji duodama nemokamai, paprašius vienu iš nurodytų telefonų, arba parašius Festivalio teatrui adresu: Festival Theatre Box Office, P.O. Box 520, Stratford, Ontario, Canada N5A 6V2.

Ateinančią vasarą Stratfordo festivalį ypač rekomenduoju kultūringiems Kultūros kongreso nariams. Nuo Toronto – beveik pirštu pasiekiamas, gal už 2-2½ valandų kelio automobiliu.

Magdalena Birutė Stankūnienė — Laumės

Vakar, kovo 11 dieną, Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje buvo atidaryta dail. Magdalenos Stankūnienės naujų darbų paroda „Deivės". Paroda vyks iki balandžio 10 dienos.

Chicagos teatruose

Makbetas universiteto teatre

Vienas iš pirmaujančių Chicagoje dramos teatrų yra prie Chicagos universiteto veikiantis vadinamas Court Theatre, 5535 South Ellis Avenue. Jis mėgsta pasirinkti pasaulinio garso, klasikinius scenos veikalus. Šį sezoną pasirinko garsiausiojo pasaulio dramaturgo Šekspyro tragediją „Macbeth". Tragedijoje pinasi daug idėjų. Makbetas nužudo į jo pilį atvykusį svečiuotis karalių Duncan, pats tapdamas valdovu. Taigi ta žmogžudybe jis sulaužo ištikimybės priesaiką ir nusikalsta svetingumui. Makbetas įžvelgia, kad jis savo sielą nubloškia į piktojo glėbį, bet tai jo nesustabdo. Pasuka savęs sunaikinimo keliu. Ir čia iškyla nauja problema; kiek žmoguje yra laisvos valios, kiek likimo lemties – predestinacijos. Lady Macbeth yra nusikaltimo skatintoja, bet ta įtampa ją nubloškia į beprotybę.

Teatras pasirūpino, kad pastatymas būtų pirmaeilis, taigi sumobilizavo ne vien pajėgių aktorių kadrą, bet ir atsikvietė režisierių Nicholas Pennell, kuris nuo 1972 m. tapęs Stratfordo festivalių režisieriumi Kanadoje. Jis ir geras aktorius, ir įsijungęs į filmų kūrimą. Tarp aktorių, šalia išprususių scenos pasirodymuose, yra ir išėjusių aukštąsias teatro studijas. Jamie Baron vaidinęs off-Broadway teatruose, Charles Gerace – išėjęs studijas Goodman teatro mokykloje, Patrick Towne dalyvavęs Šekspyro festivalyje Colorado valstybėje, Tanya White išėjusi vaidybos mokslus Webster universitete. Patį Makbetą vaidina Chicagos universiteto profesorius Nicholas Rudall. Tik laumės – raganos kostiumas kuklumu nepasižymi.

Įdomiai sukombinuota dviejų aukštų scena. Tikslūs garso ir vaizdo efektai. Įdomu, kad didelė dalis publikos – jauni žmonės.

Kaip žinome, Verdi 1847 m. sukūrė Makbeto operą, o Lietuvoje jau 1962 m. „Makbetą", režisuotą J. Miltinio, pastatė Panevėžio dramos teatras.

Juoz. Pr.